

آیا جبرئیل در شب معث «نوشته» آورده بود

یغمبر(ص) در اولین برخورد با پیک وحی نمی‌دانست نحوه قرائت نام خدا که جبرئیل از وی می‌خواست چگونه است، پرسید: ما اقرا؟ جبرئیل بار دیگر تکرار کرد و گفت بسم الله الرحمن الرحیم اقراء بسم ربك الذی خلق.

یغمبر(ص) در اولین برخورد با پیک وحی نمی‌دانست نحوه قرائت نام خدا که جبرئیل از وی می‌خواست چگونه است، پرسید: ما اقرا؟ جبرئیل بار دیگر تکرار کرد و گفت بسم الله الرحمن الرحیم اقراء بسم ربك الذی خلق.

به گزارش خبرنگار آیین و اندیشه خبرگزاری فارس، در لحظه بعثت پیامبر(ص) در شب 27 رجب سال سی‌ام عام الفیل جبرئیل به پیامبر گفت: بخوان، حضرت(ص) فرمود: نمی‌توانم یا نمی‌دانم چه بخوانم.

یکی از سؤالاتی که درباره این رخداد مهم مطرح می‌شود این است که آنچه جبرئیل آورده بود به صورت نوشته بود یا الهام قلبی و یا گفتاری؟ تا جایی که در کتب تاریخی جستجو و تحقیق شده، به صورت لوح و کتیبه نبوده است و اگر الهام قلبی و یا گفتاری بوده که بسیار دور از ذهن به نظر می‌رسد که فرد چهل ساله عرب‌زبان نتواند چهار جمله زبان مادری خود را تکرار کند.

مرکز مطالعات و پاسخگویی به شبهات حوزه علمیه قم درباره این شبهه این چنین پاسخ می‌دهد:

در برخی کتب تاریخ و حدیث گزارشی نادرست و افسانه‌وار درباره چگونگی بعثت پیامبر اکرم(ص) نقل شده است که به هیچ وجه با معیارهای حدیث و تاریخ، قابل پذیرش نیست، حدیث مورد سؤال این گونه از عایشه روایت شده است:

نخستین بار که به رسول خدا(ص) وحی شد، جبرئیل به حضرت(ص) گفت: بخوان، فرمود: من خواندن نمی‌دانم، پیامبر(ص) می‌فرماید: فرشته مرا گرفت و به سختی فشار داد به حدی که طاقتم تمام شد، سپس رهایم کرد و گفت: بخوان، گفتم: خواندن نمی‌دانم تا دوباره مرا فشار داد، به حدی که طاقتم تمام شد آنگاه رهایم کرد و گفت: بخوان گفتم: خواندن نمی‌دانم، بار سوم مرا گرفت، سپس رهایم کرد و گفت: بخوان به نام پروردگارت که آفرید... (5 آیه اول سوره علق).

اگر مقصود این بوده که حضرت کلام خدا را از روی لوحی و نوشته‌ای بخواند، چنین چیزی معقول نیست، زیرا خدا و فرشته او می‌دانستند، پیامبر اکرم(ص) درس ناخوانده است و قدرت خواندن ندارد

حال سؤال از این است منظور از «اقراء» در این آیه که 3 بار نیز به پیامبر اکرم(ص) امر شد چه بود، در حالی که پیامبر اکرم(ص) درس ناخوانده بود، آیا لوحی از جانب جبرئیل بود که به پیامبر اکرم(ص) خطاب می‌شد؟

جواب اینکه چنانچه گفته شد، اصل این حدیث به چند دلیل مخدوش است!

1. روایت کننده این گزارش عایشه است و او در سال چهارم یا پنجم بعثت متولد شده است، پس او در زمان حادثه نبوده تا شاهد عینی باشد.(1)

2. بر اساس این روایت فرشته وحی چندین بار به محمد(ص) تکلیف خواندن کرده و او اظهار ناتوانی کرده است، در حالی که اگر مقصود این بوده که حضرت کلام خدا را از روی لوحی و نوشته‌ای بخواند، چنین چیزی معقول نیست، زیرا خدا و فرشته او می‌دانستند، پیامبر اکرم(ص) درس ناخوانده است و قدرت خواندن ندارد، لذا منظور از «اقراء» در آیات قرآن نه در حدیث که همان نزول وحی و سخن جبرئیل است، اطاعت از فرمان جبرئیل به خواندن و تکرار بعد از اوست، نه فراگیری خواندن و پیامبر اکرم(ص)، نفرموده من خواندن نمی‌دانم تا دلالت بر مکتوبی از پیش عطا نشده به او داشته باشد.(2)

مرحوم علامه علی دوانی نیز در کتاب تاریخ اسلام بر این گفته صحه می‌گذارد و می‌نویسد: ما پس از تحقیقات زیاد به این نتیجه رسیده‌ایم که جبرئیل از پیغمبر(ص) خواست آیه «بسم الله الرحمن الرحیم» را که در آغاز سوره بود به زبان آورد، «اقرا بسم ربك» نیز به همین معناست. باء «بسم» هم به گفته بعضی از مفسرین زائده است یعنی معنا ندارد و فقط برای زینت در کلام است، در حقیقت جبرئیل پس از قرائت بسم الله الرحمن الرحیم، از آن حضرت(ص) خواست که نام خدا یعنی بسم الله الرحمن الرحیم را قرائت کند و آن را به زبان آورد.

ولی چون پیغمبر(ص) در آغاز کار و اولین برخورد با پیک وحی نمی‌دانست نحوه قرائت نام خدا که جبرئیل از وی می‌خواست چگونه است، پرسید: ما اقرا؟ یعنی چه بخوانم و نام خدا که باید قرائت کنم چیست و ترکیب آن چگونه است؟ جبرئیل بار دیگر تکرار کرد و گفت بسم الله الرحمن الرحيم اقراء بسم ربك الذی خلق یعنی نام خدایت را قرائت کن و بگو بسم الله الرحمن الرحيم.(3)

*پی‌نوشت‌ها:

1. پیشوایی، مهدی، تاریخ اسلام، قم، دفتر نشر معارف، چاپ اول، 1382ش، ص132.
2. عاملی، سیدجعفر مرتضی، سیره صحیح پیامبر اعظم، ترجمه تاج‌آبادی، حسین، قم، انتشارات نور مطاف، چاپ اول، 1386ش، ج1، ص283.
3. دوانی، علی، تاریخ اسلام، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ هشتم، 1373ش، ص108.